

9.12.2020

EOAK/4031/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin**Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristiina Kouros****SIJAISHUOLLOSSA SEKSUAALISESTI HYVÄSIKÄYTETYN LAPSEN KOHTELU****SISÄLLYSLUETTELO**

1 KANTELU	2
1.1 Kantelukirjelmä.....	2
1.2 Tutkintaa koskeva rajaus ja lapsen aiemmat olosuhteet.....	2
2 SELVITYS	3
3 RATKAISU	3
3.1 Keskeiset oikeusohjeet.....	4
3.1.1 Perus- ja ihmisoikeusmääräykset.....	4
3.1.2 Lastensuojelulaki ja perhehoitolaki.....	6
3.1.3 Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki.....	8
3.1.4 Terveystenhoitoa ja lääkehoitoa koskevat säädökset.....	8
3.1.5 Hyvää hallintoa koskevat säädökset.....	9
3.1.6 Oikeusasiamiehen tehtävä ja toimivalta.....	9
3.1.7 Oikeuskäytäntöä ja laillisuusvalvonnallisia kannanottoja.....	10
3.2 Rikostapahtuma ja oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat.....	10
3.3 Kantelussa esitettyjen asioiden oikeudellinen arviointi.....	11
3.3.1 Asuminen rikoksen jälkeen samassa huoneessa, jossa teko tapahtui.....	11
3.3.2 Eristäminen huoneeseen, jossa rikos tapahtui.....	12
3.3.3 Tuen ja hoidon riittävyys, sopivuus ja oikea-aikaisuus.....	13
3.3.4 Laitoksen työntekijöiden käytös.....	15
3.3.5 Ovien lukitseminen ja kulku yleisiin tiloihin	15
3.3.6 Mahdollisuus käydä koulua liikkumisvapauden rajoituksen aikana	16
3.3.7 Lapsen mielipiteen huomioiminen lääkehoidossa.....	17
3.3.8 Vaatimus sijaishuoltopaikan muuttamisesta vuonna 2019.....	18
3.3.9 Lastensuojelun tapaamiset kahden kesken lapsen kanssa	18
3.4 Muut asiat.....	20
3.4.1 Nk. huonejäähdytys.....	20
3.4.2 Oikeusavun saamisen estäminen.....	22
3.5 Yhteenveto.....	23
4 TOIMENPITEET	26

1 KANTELU

1.1 Kantelukirjelmä

Kantelija arvosteli varatuomari Leeni Ikosen kirjoittamassa kantelussa hänen sijaishuoltoyksikkönsä, (jälj. sijaishuoltoyksikkö/yksikkö) menettelyä hänen kohtelussaan. Kantelijan sijoituksesta vastaa Helsingin kaupunki (jälj. sijoittajakunta).

Vuonna 2003 syntynyt kantelija kertoi tullessa raiskatuksi sijaishuoltoyksikön henkilökuntaan kuuluvan henkilön toimesta kesällä 2017. Kantelija kertoi kertoneensa tapahtuneen jälkeen henkilökunnalle, ettei pidä sijoituspaikkaa hänelle oikeana, ja halunneensa pois sijaishuoltoyksiköstä, mutta häntä ei ollut asiassa kuultu. Kantelija kertoi joutuneensa asumaan useita kuukausia samassa huoneessa, jossa teko tapahtui, ja että myöhemmin hänet laitettiin kyseiseen huoneeseen rauhoittumaan, mikä oli aiheuttanut kantelijalle ahdistusta. Hän kertoi myös olevansa tyytymätön saamaansa tukeen tapahtuman jälkeen.

Kantelija oli lisäksi kokenut sijaishuoltoyksikön työntekijöiden kielenkäytön loukkaavaksi, ja vessaan pääsyn pyytämisen nöyryyttäväksi. Edelleen kantelija kertoi, että hänelle annettavaa lääkitystä oli lisätty vastoin hänen tahtoaan, ja että yksikön ohjaaja oli painostanut häntä luopumaan lakimiehen käytöstä asiansa hoitamisessa. Hän oli kokenut tullessa uhatuksi sijoituspaikan muuttamisella kauemmas hänen äidistään. Kantelun mukaan hän ei ollut saanut käydä koulua liikkumisvapauden rajoitusten aikana.

1.2 Tutkintaa koskeva rajaus ja lapsen aiemmat olosuhteet

Ennen nykyistä sijaishuoltoyksikköä kantelija kertoi olleensa vuosina 2008-2013 perhehoidossa, jossa hän katsoi tullessa kaltoinkohdehoidoksi. Tähän varhaisempaan sijoitukseen liittyen asiassa oli myös kyse siitä, mihin kantelijalle osoitettu posti oli tuolloin toimitettu.

Yli kaksi vuotta vanhojen tapahtumien tutkiminen oikeusasiamiehen toimesta edellyttää erityistä syytä.

Katson, ettei minulle ole erityistä syytä tutkia postilähetysten toimittamista, sillä sijoittajakunnan asiakastietojärjestelmän mukaan kantelijalle osoitettu posti on toimitettu hänelle.

Kantelijan kertoman perhehoidon aikaisten tapahtumien osalta totean seuraavaa.

Sijoittajakunta on antamassaan lausunnossa pahoitellut sitä, että kantelijan sijoitus perhehoidossa jatkui useista lastensuojeluilmoituksista ja lapsen omasta toiveesta huolimatta eikä hänen mielipidettään selvitetty lastensuojelulain edellyttämällä tavalla.

Tutkinnan ajallista rajausta koskevasta syystä en erikseen arvioi näitä tapahtumia. En kuitenkaan pidä kantelijan varhaisempia kokemuksia merkityksettöminä arvioidessani sijaishuoltoyksikön ja lapsen asioista

vastaavan sosiaalityöntekijän toimintaa lapseen kohdistuneen rikoksen jälkeen.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin sijoittajakunnan lastensuojelusta vastaavalta toimialalta asiassa selvitys ja lausunto. Selvitys koostui seuraavista erillisistä selvityksistä:

- sijaishuoltoyksikön toimitusjohtajan vastaus sijoittajakunnan selvityspyyntöön (liitteinä lasta koskevat rajoituspäätökset ja edellä mainittuihin liittyvät päivittäiskirjaukset)
- sijoittajakunnan lastensuojelun johtajan sekä lastensuojelun sosiaalityön päällikön selvitys
- sijoittajakunnan johtavan sosiaalityöntekijän selvitys perhehoidosta
- lapsen vastuusosiaalityöntekijän selvitys (liitteinä lasta koskevat rajoituspäätökset ja asiakassuunnitelmat sekä päivittäiskirjauksia)
- sijaishuollon asiakasohjauksen päällikön selvitys
- sijoittajakunnan sijaishuollon asiakasohjauksen sijaishuoltoyksikköön tekemän valvontakäynnin muistio
- sijaishuoltoyksikköön tehdyn sopimusvalvontakäynnin muistio
- asiakasohjauksen neuvottelumuistio sijaishuoltoyksikön ohjauksesta

Koska selvitys ja lausunto toimitetaan kantelijalle tämän ratkaisun liitteenä, selostetaan niitä jäljempänä vain pääkohdiltaan.

Käytettävissäni on ollut myös asiaa koskeva käräjäoikeuden päätös, ja siitä tehdyn valituksen johdosta annettu hovioikeuden päätös kantelussa kerrotusta seksuaalista hyväksikäytöstä. Tuomioista käy ilmi, että kantelussa tekoon syyllistynyt sijaishuoltoyksikön työntekijä tuomittiin kantelijaan kohdistuneesta lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeusrangaistukseen, ja hänet velvoitettiin maksamaan uhrille korvausta aiheuttamastaan kärsimyksestä.

3 RATKAISU

Käsitykseni mukaan sijaishuoltoyksikön ja sijoittajakunnan menettelyä kantelijan kohtelussa hänen jouduttuaan rikoksen uhriksi on pidettävä virheellisenä. Pidän moitittavana sitä, että kantelija joutui vastoin tahtoaan asumaan, ja että hänet myöhemmin eristettiin huoneeseen, jossa seksuaalinen hyväksikäyttö oli tapahtunut. Lisäksi pidän sijaishuoltoyksikön ja sijoittajakunnan kantelijalle pidemmällä aikavälillä tarjoamaa tukea tapahtuneen jälkeen riittämättömänä.

Käsittelen näitä, ja muita kantelun johdosta arvioimiani asioita tarkemmin kohdassa 3.3.

Perustelen kantaani seuraavasti.

3.1 Keskeiset oikeusohjeet

3.1.1 Perus- ja ihmisoikeusmääräykset

Perustuslain 1 §:n mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain mukaan kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia (2 §). Perustuslaki turvaa ihmisten yhdenvertaisuutta, ja sitä, että lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti yksilöinä, ja että he saavat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (6 §). Perustuslaki turvaa myös oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (7 §), sekä ihmisten sivistyksellisiä oikeuksia (16 §). Lisäksi perustuslaki turvaa jokaisen oikeutta saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa (21 §).

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Säädöksen on vakiintuneesti katsottu edellyttävän julkisen vallan aktiivisuutta. Julkista valtaa käyttävät valtion ohella kunnat. Velvoite ulottuu siten lastensuojeluun. Säädös antaa myös suojaa yksityisiä loukkauksia vastaan (HE 309/1993 vp, s. 75).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Sopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä.

Kansalaisyhteisyyksiä ja poliittisia oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 24 artiklan 1. kohdan mukaan jokaisella lapsella on ilman rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen tai syntyperään perustuvaa syrjintää oikeus alaikäisyytensä edellyttämään suojeluun perheensä, yhteiskunnan ja valtion taholta.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 10 artiklan 3. kohdan mukaan sopimusvaltioiden on ryhdyttävä erityisiin suojelu- ja avustustoimenpiteisiin kaikkiin lapsiin ja nuoriin henkilöihin nähden. Sopimuksen 12 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä.

YK:n yleismaailmallisen lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklan 1. kohdan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta

kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

Artiklan 2. kohdan mukaan tällaisten suojelutoimien tulisi tarvittaessa sisältää tehokkaita menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä tuettaisiin, samoin kuin menetelmiä edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapauksen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, raportoimiseksi, käsiteltäväksi saattamiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja jatkoseurannaksi sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi.

YK:n lapsen oikeuksien komitean hyväksymässä yleiskommentissa no. 13 näiden 19. artiklan 2. kohdan menetelmien on katsottu edellyttävän muun muassa tapahtuneen hyväksikäytön vaikutusten ennakointia lapsen psyykkiseen terveyteen ja pitkäaikaisesta seurannasta ja tuesta huolehtimisen (kohta 52). Lapsen oikeuksien komitea on lapsen oikeuksien sopimuksen tulkintaelin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 20 artiklan mukaan lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

Sopimuksen 34. artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta.

Suomi on nk. Istanbulin sopimuksen¹ 22 artiklassa sitoutunut toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet tarjotakseen tai järjestääkseen muun muassa seksuaalisen väkivallantekojen uhreille välittömiä lyhyt- ja pitkäaikaisia erityistukipalveluja.

Euroopan unionin rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelusta koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun direktiivin 2012/29/EU (jälj. uhridirektiivi) tarkoituksena on vahvistaa rikoksen uhrien oikeuksia ja heille annettavaa tukea ja suojelua. Direktiivin 14 kohdan mukaan lapsiuhreja on kohdeltava direktiivissä vahvistettujen oikeuksien täysinä haltijoina ja heillä olisi oltava oikeus käyttää näitä oikeuksia tavalla, jossa otetaan huomioon heidän kykynsä muodostaa omat näkemyksensä.

3.1.2 Lastensuojelulaki ja perhehoitolaki

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on lain 1 §:n mukaan turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

¹ Sopimuksen virallinen nimi on Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus.

Lastensuojelulain 4 §:n 1 momentin mukaan lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lastensuojelulain 20 §:n 1 momentin mukaan lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin. Säädöksen 3 momentin mukaan lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta.

Lastensuojelulain 24 §:n mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista ja avustettava virkansa puolesta lasta tai nuorta puhevallan käytössä sekä tarvittaessa ohjattava lapsi tai nuori oikeusavun piiriin taikka huolehdittava siitä, että lapselle haetaan 22 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa edunvalvojaa.

Lastensuojelulain 29 §:n mukaan lastensuojelua toteutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lapsi asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti.

Lastensuojelulain 40 ja 50 §:n mukaan sijoitetulla lapsella on sijaishuollon aikana oikeus saada sijaishuoltopaikassa hänen tarpeidensa mukaista hoitoa ja huolenpitoa.

Lastensuojelulain 45 §:n mukaan, kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa on pyrittävä yhteistoimintaan lapsen, vanhemman ja huoltajan kanssa ja ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lastensuojelulain 50 §:n mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Säännöksen tarkoituksena on turvata se, että lapsen sijaishuolto toteutetaan aina laadukkaasti ja lapsen edun mukaisesti. Jotta perhehoito olisi lapsen edun mukaista, täytyy sijaisperheen vastata lapsen tarpeita ja perhehoidon tukena tulee olla riittävät tukitoimet (HE 331/2010 vp, s. 11). Lapsen edun näkökulmasta on tärkeää, että sijaishuoltopaikan valinnalla pyritään vähentämään turvattomuutta ja epävarmuutta, koska pysyvien ihmissuhteiden merkitys on sijaishuoltoon otettavalle lapselle erityisen suuri (StVM 55/2010 vp).

Lastensuojelulain 54 §:n 1 momentin mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät ja turvalliset ihmissuhteet. Lainkohdan 2 momentin mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltopaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Lapsen sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin.

Lastensuojelulain 58 §:n mukaan lapsen hoito ja kasvatusta on järjestettävä ja lasta kohdeltava siten, että hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Lastensuojelulain 69 §:ssä (12.4.2019/542) säädetään sijaishuollossa olevan lapsen liikkumisvapauden rajoittamisesta.

Lastensuojelulain 79 §:n 1 momentin mukaan lapsen sijoittaneen kunnan tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshuoltoon toteutuu tämän lain mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoituskunnan on 16 b §:n mukaisesti järjestettävä.

Perhehoidon järjestämisestä, sen toteuttamisesta ja valvonnasta säädetään perhehoitolaissa (263/2015).

Perhehoitolakia sovelletaan lain 2 §:n mukaan henkilön hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämiseen perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Käytännössä perhehoitoa toteutetaan lain 3 §:n ja 4 §:n mukaisesti kunnan ja perhehoitajan väliseen toimeksiantosopimukseen tai yksityisen perhehoidon tuottajan kanssa tehtyyn sopimukseen perustuen.

Perhehoidon tarkoituksena on lain 1 §:n mukaisesti turvata hoidettavalle perheenomainen ja hoidettavan tarpeiden mukainen perhehoito. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan.

3.1.3 Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4 §:n mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat asiakkaan hyvinvoinnin, tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen sekä asiakassuhteen luotamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa. Lain esitöiden mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja kohtelua (PeVL 54/2014 vp – HE 245/2014 vp, s. 2).

Sosiaalihuoltolain 5 §:n mukaan kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sosiaalihuoltolain 30 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja

hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan eikä hänen ihmisarvoaan loukata.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuolto toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltänsä ja kulttuuritaustansa. Lain 8 §:n mukaan sosiaalihuolto toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

3.1.4 Terveystenhoitoa ja lääkehoitoa koskevat säädökset

Lastensuojelulain 15 §:n mukaan terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiiriin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisinä.

Terveystenhoitolain 69 §:n mukaan jos lapsi tai nuori on sijoitettu lastensuojelulain perusteella kotikuntansa ulkopuolelle, on lastensuojelulain 16 b §:ssä tarkoitetun sijoituskunnan tai sen sairaanhoitopiiriin, johon sijoituskunta kuuluu, järjestettävä lapselle tai nuorelle hänen tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut. Palvelut on järjestettävä yhteistyössä lastensuojelulain 16 tai 17 §:n mukaan vastuussa olevan kunnan (sijoittajakunta) kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriön lääkkeiden määräämisestä (1088/2010) antaman asetuksen 8 §:n mukaan lääkehoidosta tulee päättää yhteisymmärryksessä potilaan kanssa. Lääkkeen määrääjän tulee antaa potilaalle riittävät tiedot lääkkeen käyttötarkoituksesta ja käytöstä.

Potilaslain 6 §:n mukaan potilaalla on oikeus kieltäytyä lääkärin suosittelemasta lääkehoidosta.

Potilaslain 7 §:n mukaan alaikäisen potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

3.1.5 Hyvää hallintoa koskevat säädökset

Hallintolain (434/2003) 7 §:n mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomaisen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti.

Hallintolain 8 §:n mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta.

3.1.6 Oikeusasiamiehen tehtävä ja toimivalta

Oikeusasiamiehen tulee perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

3.1.7 Oikeuskäytäntöä ja laillisuusvalvonnallisia kannanottoja

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä lapseen kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön on useissa ratkaisuissa katsottu loukkaavan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa.² Arvioitaessa artiklassa kielletyn epäinhimillisen ja halventavan kohtelun vakavuutta, on sillä, että teko on kohdistunut lapseen, ollut suuri merkitys.³

Arvioitaessa valtion positiivista velvollisuutta estää kyseisen sopimuskohdan loukkaus, on huomiota kiinnitetty siihen, onko tapahtuma ollut ennakoitavissa, ja onko jäsenvaltiolla siten ollut mahdollisuutta estää tapahtuma. Tuomioistuin on ulottanut positiivisen toimintavelvollisuuden toiminnan kaikille tasoille, ja arvioinut käytössä olleita menettelytapoja laajasti.⁴

3.2 Rikostapahtuma ja oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Saadun selvityksen perusteella kantelija siis joutui kesällä 2017 sijaishuoltoyksikön ohjaajan törkeän seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi yöaikaan. Sijoitus kyseessä olevaan sijaishuoltoyksikköön oli tuossa vaiheessa kestänyt vasta alle kuukauden.

Tapahtuneesta keskusteltiin kantelijan kanssa heti aamulla kahden samaa sukupuolta olevan ohjaajan kanssa. Asiasta ilmoitettiin välittömästi sijoittajakunnan päivystävälle sosiaalityöntekijälle ja sijaishuoltoyksikkö laati tapahtuneesta lastensuojeluilmoituksen. Tapahtuneesta tehtiin rikosilmoitus ja tutkinta aloitettiin välittömästi. Kantelija oli samana päivänä viety tarpeellisiin tutkimuksiin sairaalaan yhdessä

² Aiheesta julkaistu englanninkielinen raportti: Child sexual abuse and child pornography in the Court's case-law. Julkaistu osoitteessa https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_child_abuse_ENG.pdf (vierailtu 1.12.2020).

³ Ratkaisu A v. the United Kingdom, no. 95599/94, 23 September 1998 (tuomion kohta 22).

⁴ Ratkaisu E.S. and Others v. Slovakia, no. 8227/04, 15 September 2009 (tuomion kohta 33).

poliisin ja ohjaajien kanssa. Kantelijalle järjestettiin tukea ja teon myöntänyt ohjaaja irtisanottiin välittömästi.

Tekijää vastaan nostettiin syyte, ja hänet tuomittiin teosta lopulta ehdottomaan vankeusrangaistukseen, sekä maksamaan uhrille korvausta aiheuttamastaan kärsimyksestä. Kantelijan oikeusturva suhteessa rikoksenteijään on siten asiassa toteutunut.

Omassa oikeudellisessa arvioissani keskityn sijaishuoltoyksikön ja sijoittajakunnan menettelyyn. Ajallisesti keskityn arvioissani edellä mainittujen toimintaan etenkin tapahtuneen seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen.

Totean myös, että sijoittajakunta on jäljempänä esitetysti todennut, että kantelijan asioissa on toimittu osittain virheellisesti. Näitä asioita, joissa olen toiminnan virheellisyyden osalta samassa käsityksessä kuin sijoittajakunta, käsittelen ratkaisussani varsin lyhyesti.

3.3 Kantelussa esitettyjen asioiden oikeudellinen arviointi

3.3.1 Asuminen rikoksen jälkeen samassa huoneessa, jossa teko tapahtui

Kantelija kertoi, että hän oli sijaishuoltoyksikössä tapahtuneen seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen joutunut asumaan useita kuukausia samassa huoneessa, jossa teko tapahtui.

Kyseessä oli huone, jossa kantelija asui seksuaalisen hyväksikäytön aikaan. Asumisyksikön puhekielessä huoneesta käytettiin nimeä - - -. Huone vastaa selvityksen mukaan muiden sijoitettujen lasten huoneita, mutta sijaitsee laitoksen kanslian vieressä. Kantelija oli sijoitettu huoneeseen rauhattoman ja aggressiivisen käytöksen vuoksi.

Sijoittajakunnan lastensuojelun kirjausten mukaan kantelija oli välittömästi tapahtuneen jälkeisenä aamuna kertonut haluavansa ”vaihtaa paikkaa”, johon sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä oli vastannut, ”ettei nyt lähdetä muuttamaan hänen sijaishuoltopaikkaansa”, vaan asiaan palattaisiin myöhemmin. (Liite 6)

Kantelijan kertomus ja sijaishuoltoyksikön selvitys poikkeavat toisistaan sen osalta, kuinka kauan kantelija on seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen asunut huoneessa, jossa teko tapahtui. Yksikön kirjausten mukaan kantelija asui huoneessa 10 päivää, kantelijan mukaan kuukausia. Sijoittajakunta on selvityksessään katsonut, että kantelijalla on ollut mahdollisuus vaihtaa huonetta toiseen niin halutessaan.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Yleispätevää sääntöä siitä, miten rikoksen uhri kokee tapahtumapaikan rikoksen jälkeen, ei ole olemassa. On silti ilmeistä, että tapahtumapaikka voi herättää uhrissa pelkoa ja ahdistusta. Erityisesti ottaen huomioon uhrin alaikäisyyden ja muutoinkin haavoittuvan aseman, olisi mielestäni hänen toiveeseensa paikan vaihdosta tullut reagoida toisin.

On sinänsä selvää, että sijoittajakunta ei yleensä voi toteuttaa sijais-huoltopaikan vaihtoa äkillisesti. Ei ole lähtökohtaisesti myöskään ilmeistä, että tällainen vaihdos olisi lapsen edun mukaista, vaikka se olisi lapsen ensireaktio häntä järkyttäneeseen tapahtumaan.

Sijoitettujen lasten huonejärjestelyt ovat yleensä laitoksen tarkoituksenmukaisuusharkintaan sisältyviä asioita. Sijoittajakunnalla ei lähtökohtaisesti ole tarvetta puuttua tällaiseen laitoksen sisäiseen asiaan.

Mielestäni tässä poikkeuksellisessa tilanteessa sijaishuoltoyksikön olisi kuitenkin tullut tarjota lapselle mahdollisuutta siirtyä välittömästi toiseen huoneeseen.

Mielestäni lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän olisi tullut, lapsen ilmaistua tahtonsa paikan vaihdosta, ottaa huomioon paitsi laitossijoitusta koskeva kysymys, myös hänen asuinhuonettaan koskeva asia.

Sen sijaan, että sosiaalityöntekijä oli vastannut kantelijan pyyntöön päästä pois toteamalla, ettei sijaishuoltopaikkaa nyt lähdetä muuttamaan, olisi hänen mielestäni tullut akuutissa tilanteessa selvittää lapsen mielipidettä kuunnellen, miten kantelijan turvallisuuden tunne ja hyvinvointi tilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla turvataan sijoituksen osalta. Asiassa merkityksellisenä voidaan pitää myös sitä, että kantelija oli ehtinyt asua kyseisessä sijaishuoltoyksikössä vasta vajaan kuukauden ajan hänen turvallisuuttaan järkyttävän rikoksen tapahtuessa.

Pidän sitä, että lapsi joutui asumaan huoneessa, jossa sijaishuoltoyksikön työntekijä oli käyttänyt häntä seksuaalisesti hyväksi, tuon teon jälkeen, ja lapsen selvästi pyydettyä päästä toisaalle, hänen ihmisarvoaan loukkaavana ja häntä alistavana riippumatta huoneessa asumisen ajanjakson pituudesta.

3.3.2 Eristäminen huoneeseen, jossa rikos tapahtui

Kantelija kertoi tulleen eristetyksi huoneeseen, jossa häntä oli seksuaalisesti hyväksikäytetty.

Selvityksen mukaan eristäminen kyseiseen huoneeseen tapahtui huhtikuussa 2019. Asiasta oli tehty asianmukainen rajoituspäätös.

Asiakasohjauksen valvontakäynnillä syyskuussa 2019 sijoittajakunnan sosiaalityöntekijät olivat kehottaneet välttämään kyseisen huoneen käyttöä kantelijan kanssa. Sijoittajakunta oli lisäksi kehottanut yksikköä vaihtamaan huoneesta puhekielessä käytettävän nimen.

Katson sijoittajakunnan tavoin, ettei huonetta olisi tullut käyttää kantelijan eristämiseen siitäkään huolimatta, että rikoksesta oli ajallisesti kulunut jo lähes kaksi vuotta.

Pidän tapahtunutta kantelijan ihmisarvoa loukkaavana ja häntä alistavana.

3.3.3 Tuen ja hoidon riittävyys, sopivuus ja oikea-aikaisuus

Kantelun mukaan kantelija ei ole pitänyt saamaansa tukea riittävänä.

Saadun selvityksen mukaan kantelija oli tapahtuneen seksuaalisen hyväksikäytön johdosta tavannut lääkäriä tapahtuneen jälkeen, ja sijaishuoltoyksikön psykologia ”säännöllisesti”. Hänelle oli tehty lähete myös nuorisopsykiatrian poliklinikalle. Selvityksessä todetaan, että ”hoito-henkilökunta on erityisen tarkkana” lapsen hoidossa, koska ”lapsi tulee tarvitsemaan valtavasti suojelua ja hoitoa jatkossakin”.

Selvityksestä ei käy tarkemmin ilmi, mitä psykologitapaamisten säännöllisyys on käytännössä tarkoittanut, tai mihin nuorisopsykiatrian lähete on johtanut. Selvityksestä kuitenkin käy ilmi, että kantelija oli pitänyt tapahtuman jälkeen tapaamaansa lääkäriä ”kummallisena”, ja että hänen mielestään psykologi ”ei enää kahden kerran jälkeen halunnut puhua hänelle”. Lisäksi selvityksestä käy ilmi, että tapaamiset psykologin kanssa ovat loppuneet usean tapaamisyrityksen jälkeen.

Sijoittajakunta katsoo lausunnossaan, että lastensuojelun menettely kantelijan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvässä asiassa ja hoidon järjestämisessä tapahtuneen jälkeen on ollut lainmukaista.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Sijoitetulla lapsella on sijaishuollon aikana oikeus saada sijaishuolto-paikassa hänen tarpeidensa mukaista hoitoa ja huolenpitoa. Sijoittajakunnan velvollisuus on valvoa hoidon ja huolenpidon toteutumista. Sosiaalihuollon asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat asiakkaan hyvinvoinnin, tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen.

Sijoitetulla lapsella on oikeus myös terveydenhuollon palveluihin, jotka sijoituskunnan ja sijoittajakunnan tulee järjestää yhteistyössä.

Seksuaalinen hyväksikäyttö, johon on syylistynyt lapsen huolenpidosta tosiasiallisesti tapahtumahetkellä vastuussa ollut lastensuojelun työntekijä, on voinut aiheuttaa poikkeuksellisen vakavia ja pitkäaikaisia seurauksia kantelijan psyykkiselle terveydelle.

Julkisen vallan velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen tarvittaessa aktiivisin toimenpitein edellyttää mielestäni sitä, että lastensuojelun asiakkaana olevalle seksuaalirikoksen uhrille tarjotaan mahdollisuus saada oikea-aikaista, oikeanlaista ja riittävää tukea, sekä tarpeen mukaan terveydenhoitoa kokemansa läpikäymiseen rikoksen tapahduttua akuuttivaiheessa, mutta myös riittävän pitkän ajan kuluessa.

Minulla ei käytössäni olleiden selvitysten perusteella ole syytä epäillä ainakaan välittömästi rikoksen tapahtumisen jälkeen kantelijalle annettua tuen ja hoidon osalta sellaista lainvastaista menettelyä tai

laiminlyöntiä, joka edellyttäisi toimenpiteitäni. Selvitysten perusteella tapahtumaan on suhtauduttu vakavasti, ja lapselle on pyritty takaamaan riittävä tuki.

Kantelusta tai selvityksistä ei kuitenkaan ilmene millaista tukea ja hoitoa kantelija on saanut akuuttivaiheen jälkeen. Koska kantelija onertonut pitävänsä sitä riittämättömänä, pyydän sijoittajakuntaa selvittämään minulle vielä erikseen, miten kantelijalle annettu sosiaalihuollossa annettava tuki ja terveydenhuollossa annettava hoito on järjestetty akuuttivaiheen jälkeen, ja onko kantelijalle tarjottu alaikäisille seksuaalisrikosten uhreille tarkoitettuja erityispalveluita.

Kiinnitän tässä yhteydessä sijoittajakunnan ja sijaishuoltoyksikön huomiota vielä kantelijan saaman tuen riittävyden ja sopivuuden arviointiin.

Mielestäni kantelijan saaman tuen ja terveydenhoidon riittävyden ja sopivuuden arvioinnissa merkitystä on asiassa ennen kaikkea kantelijan omalla näkemyksellä.

Asiakirjamerkinnoista ei käy ilmi, että kantelija olisi ilmaissut tyytymättömyyttä saamansa tukeen ja hoitoon ennen kantelun tekemistä. Kyseessä on kuitenkin lapsi, joka on joutunut rikoksen uhriksi, joten pidän täysin ymmärrettävänä ja mahdollisena sitä, ettei hän ole kyennyt arvioimaan saamaansa tukea ja hoitoa aiemmin.

Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden auttaminen koostuu useasta osasta, joten yhteistyö ammattilaisten kesken on välttämätöntä, ja uhri tulisi ohjata asianmukaisin erityispalveluihin. Tapahtuman aiheuttaneiden oireiden jatkuessa pidempiaikainen jatkotuki tulee taata.⁵ Seksuaalisen hyväksikäytön tilanteissa etenkin nuorten tiedetään usein myös ensin vaikenevan tilanteesta, ja käsittelevän sitä vasta myöhemmässä vaiheessa. He voivat myös olla hyvin varautuneita ja valikoivia tarjotun avun suhteen, ja tukeutua etenkin aluksi ystäviinsä.⁶

Edellä sanottu huomioiden, viranomaisen velvollisuus aktiiviseen toimintaan korostuu, kun kyseessä on haavoittavassa asemassa oleva huostaan otettu lapsi, joka on joutunut rikoksen uhriksi. Tukea ja hoitoa tulee tarjota riittävän kauan ja aktiivisesti uudelleen, vaikka tapahtuman jälkeen vaikuttaisikin siltä, ettei lapsi halua sitä vastaanottaa, tai hän ei siitä hyödy. Tässä tapauksessa kantelijan kokemus tuen ja hoidon tarpeesta on joka tapauksessa viimeistään hänen tekemänsä kantelun johdosta tullut sijoittajakunnan ja sijaishuoltoyksikön tietoon.

Kiinnitän tässä yhteydessä vielä yleisellä tasolla sijoittajakunnan ja sijoitusyksikön huomiota sijaishuollossa olevien seksuaalisen väkivallan uhrien auttamiseen keskittyvien asiantuntevien ja tehokkaiden toimintamallien, sekä henkilöstön osaamisen kehittämiseen. Sijaishuollossa

⁵ Raiskauksen uhrien palveluiden kehittäminen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen esite. Kts. myös Suvi Nipuli ja Katriina Bildjuschkin, Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi. THL 2016.

⁶ Tieto perustuu Raiskauskriisikeskus Tukinaisen toiminnanjohtajan konsultoitiin asiassa.

olevien lasten kokeman seksuaalisen väkivallan yleisyyden vuoksi pidän osaamisen ja toimintamallien ennakollista suunnittelua erittäin tärkeänä.⁷

3.3.4 Laitoksen työntekijöiden käytös

Kantelija kertoi tulleen kutsutuksi sijaishuoltoyksikön henkilökunnan taholta muun muassa ”äpäräksi”, ja että työntekijä oli todennut, että ”minä pääsen sentään kotiin, sinä et”.

Sijaishuoltoyksikön selvityksen sekä lapsen vastuusosiaalityöntekijän selvityksen mukaan lapsen esille ottamat laitoksen henkilökunnan taholta epäasiallisen käytöksen kokemukset on käsitelty yksikönjohtajan toimesta. Lapsen vastuusosiaalityöntekijä ei ollut kuullut lapselta nimitelystä aikaisemmin, mutta saatuaan tietää asiasta hän oli ollut yhteydessä sijaishuoltoyksikköön ja saanut tietää, ettei kyseinen henkilö enää työskentele yksikössä. Sijoittajakunnan tekemällä valvontakäynnillä henkilökuntaa on neuvottu kannustavan ja positiivisen ilmapiiriin luomiseen.

Pidän hyvänä sitä, että kantelijan vastuusosiaalityöntekijä on puuttunut henkilöstön epäasialliseen käytökseen saatuaan siitä tiedon.

Yleisellä tasolla korostan sitä, että sijaishuollossa olevilla lapsilla, kuten kaikilla lapsilla, on oikeus tulla kohdelluksi hyvin. Sijaishuollon työntekijöiden lapsiin kohdistamaa vähättelevää puhetapaa, nimittelyä ja muutoin loukkaavia sanoja tai tekoja ei voida missään tilanteessa pitää hyväksyttävänä.

3.3.5 Ovien lukitseminen ja kulku yleisiin tiloihin

Kantelija kertoi laitoksen ovien olevan aina lukossa, ja pitävänsä nöyryyttävänä sitä, että hänen täytyy pyytää lupaa päästä vessaan.

Sijaishuoltoyksikön antaman selvityksen mukaan sijoitettujen lasten huoneiden ovien lukot ovat ulkopuolelta avaimella avattavia ja sisäpuolelta nuori saa itse avattua lukon normaalisti kääntämällä lukon auki. Ovien lukitseminen on mahdollista, koska näin nuori voi estää toisen yksikköön sijoitetun nuoren pääsemisen huoneeseen ilman lupaa. Selvityksen mukaan laitoksen wc-tilat olivat keväällä (2019) olleet ruokailujen ajan tilapäisesti lukossa, sillä yksikössä on ollut sijoitettuna syömishäiriöinen nuori, jonka wc-käyntejä oli valvottava. Kyseinen menettely ei enää ole laitoksessa käytössä.

⁷ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamissa kouluterveyskyselyissä on ilmennyt, että sijaishuollossa olevat lapset kokevat monin verroin useammin seksuaalista väkivaltaa, kuin perheidensä kanssa asuvat lapset (THL esitys aiheesta julkaistu thl.fi). Noora Ellosen ja Tarja Pösön tutkimuksen mukaan vaikuttaisi kuitenkin siltä, että seksuaaliseen väkivaltaan lastensuojelulaitoksissa syyllistyvät ennen kaikkea toiset lapset ([Ellonen & Pösö](#), Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä. Yhteiskuntapolitiikka (2010):1).

Sijoittajakunta oli ehdottanut valvontakäynnillä syyskuussa 2019, että laitoksen ovet sarjoitettaisiin siten, että jokaisella lapsella olisi oma avain omaan huoneeseensa ja niihin yleisiin tiloihin, jonne nuoren kuu-
luu päästä.

Edellä kerrotun johdosta asia ei anna aihetta puoleltani enempään.

3.3.6 Mahdollisuus käydä koulua liikkumisvapauden rajoituksen aikana

Kantelussa kerrottiin, ettei kantelija ole saanut käydä koulua liikkumis-
vapauden rajoituksen aikana.

Sijaishuoltoyksikön selvityksen mukaan kantelijalla on ollut useita liik-
kumisvapauden rajoituksia sijoituksensa aikana, jotka eivät kuitenkaan
ole olleet syynä siihen, ettei kantelija ole voinut aina osallistua lähiope-
tukseen koulussa. Lapsen koulukuntoisuus on selvityksen mukaan ar-
vioitu aina erikseen. Jos opetuksen osallistuminen lähiopetuksessa ei
ole ollut mahdollista, on opetus selvityksen mukaan pyritty järjestä-
mään yksikön tiloissa.

Sijoittajakunta ei ole lausunnossaan ottanut erikseen kantaa koulun-
käynnin estämisestä koskevaan asiaan.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Olen tarkastanut kantelijalle tehtyjä rajoittamispäätöksiä, ja niiden pe-
rusteella en ole havainnut, että kantelijan koulunkäyntiä olisi estetty ra-
joittamispäätöksissä. Heikon psyykkisen hyvinvoinnin lisäksi joissain ti-
lanteissa kantelija ei itse ole kirjausten mukaan ollut motivoitunut osal-
listumaan lähiopetukseen. Lisäksi koulunkäynti vaikuttaa joissain tilan-
teissa estyneen sen vuoksi, että lapsen on pelätty karkaavan (hatka-
riski).

Lähtökohtana asiassa on lapsen oikeus saada opetusta. Lastensuoje-
lulain 52 §:ssä on nimenomainen, joskin vasta 1.1.2020 voimaan sään-
nös, jolla on turvattu sijaishuollon aikana sijoitetulle lapselle sivistyksel-
listen oikeuksien toteutuminen. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien to-
teutumista on tätä ennen turvannut kuitenkin perustuslain 16 §, ja pe-
rusopetuslain 30 §, jolla turvataan perusopetuksen oppilaan oikeus
opetukseen.

Sijaishuollossa olevan lapsen perusopetukseen osallistumista ei voida
rajoittaa liikkumisvapauden rajoituksella, ja liikkumisvapauden rajoituk-
sen aikana lapsen oikeus perusopetukseen tai jatko-opintoihin on tur-
vattava (HE 237/2018 vp, s. 54).

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten opetuksesta vastaa se kunta, jo-
hon lapsi on sijoitettu. Lastensuojelulaitokseen sijoitetun oppilaan ope-
tuksesta vastaa laitoksessa toimiva koulu, jos laitoksella on opetuksen
järjestämislupa.

Julkisten kotisivujen mukaan sijaishuoltoyksikön yhteydessä on omana
erillisyyksikkönä toimiva koulu.

Saadun selvityksen perusteella minulla ei kantelijan koulunkäyntiin liittyen ole aihetta muuhun kuin siihen, että kiinnitän yleisellä tasolla huomiota karkaamisuhkaan koulunkäynnin esteenä.

Pidän sinänsä ymmärrettävänä sitä, että vaikeasti oirehtivien nuorten kohdalla karkaamisen seuraukset voivat olla hyvinkin vakavat, ja tilanteet koulun lähiopetukseen osallistumisesta tulee arvioida yksilöllisesti. Muistutan kuitenkin siitä, että mikäli lapsen osallistuminen lähiopetukseen ei karkaamisuhan vuoksi onnistu, tulee lapsen oikeus saada opetusta kuitenkin turvata.

3.3.7 Lapsen mielipiteen huomioiminen lääkehoidossa

Kantelijan mukaan hänelle määrätyn lääkkeen annostusta nostettiin vastoin hänen tahtoaan, vaikka lääke hänen mukaansa aiheutti hänelle korkeammalla annostuksella huonovointisuutta.

Myös sijaishuoltoyksikön selvityksen mukaan kantelijalle määrätyn lääkkeen annostusta oli laskettu, koska se oli aiheuttanut kantelijalla huonovointisuutta. Yksikön ohjaaja oli kuitenkin ehdottanut lääkärille, että lääkkeen annostusta nostettaisiin uudelleen, ja lääkäri oli toiminut tämän mukaisesti. Kantelija oli toivonut voivansa jatkaa pienemmällä annostuksella.

Sijoittajakunta katsoo lausunnossaan, että kantelijan lääkkeiden määräämisessä ei ole saatujen selvitysten mukaan oltu yhteisymmärryksessä potilaan eli kantelijan kanssa. Saatujen selvitysten mukaan kantelija on itse saanut vaikuttaa lääketason laskemiseen voidessaan huonosti, mutta sijaishuoltoyksikön lääkäri ei ole menetellyt potilaslain mukaisesti lääketasoa nostaessaan eikä saatujen selvitysten mukaan ole päättänyt lääkityksestä yhteistyössä potilaan kanssa. Sijoittajakunnan lastensuojelun asiakasohjaus on ollut yhteydessä lapsen sijaishuoltopaikkaan ohjeistaakseen heitä toimimaan jatkossa lainmukaisesti ja yhteisymmärryksessä potilaan kanssa.

Koska sijoittajakunta on selvityksessään arvioinut asiaa edellä kerrotusti, en pidä tarpeellisena tutkia ja arvioida asiaa enemmälti.

3.3.8 Vaatimus sijaishuoltopaikan muuttamisesta vuonna 2019

Kantelun ja saadun selvityksen mukaan kantelija oli toukokuussa 2019 kertonut vastuusosiaalityöntekijälleen toiveensa muuttaa asumaan lähemmäs paikkakuntaa, jossa hänen äitinsä ja isoäitinsä asuivat.

Kantelijalle on tuolloin vastuusosiaalityöntekijän selvityksen mukaan kerrottu, miksi nykyisen sijaishuoltopaikan on arvioitu olevan hänen etunsa mukainen ja hänen tarpeitaan vastaava, ja ettei lähempää Helsinkiä löydy hänen tarvettaan vastaavaa sijaishuoltopaikkaa. Vastuusosiaalityöntekijä on kertonut kantelijalle, että hän voi vaatia sijaishuoltopaikan muuttamista ja tästä tehdään hänelle muutoksenhakukelpoinen päätös, johon hän voi halutessaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.

Kantelija on tuolloin sanonut, että valittaminen on turhaa, koska hän ei tule kuitenkaan saamaan haluamaansa päätöstä.

Kantelija on oman sosiaalityöntekijänsä kanssa 23.8.2019 käydyn puhelun aikana kertonut, sekä x.x.2019 tuonut asiakasohjausyksikön valvontakäynnillä ilmi, ettei oikeastaan haluaisikaan muuttaa nykyisestä sijaishuoltopaikastaan pois.

Sijoittajakunta katsoo asiassa saatuun selvitykseen viitaten, että kantelijalla on ollut mahdollisuus esittää oma näkemyksensä ja mielipiteensä sijaishuoltopaikan muuttamisesta, eikä päätöstä ole tehty, koska kantelija ei ole kokenut sille tarvetta.

Sijoittajakunta on kuitenkin lausunnossaan painottanut sitä, että työntekijöiden on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan, siten että asiakas riittävästi ymmärtää niiden sisällön ja merkityksen. Lausunnossa on painotettu lisäksi sitä, että kun lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi pyytää sijaishuoltopaikan vaihtamista, on asiasta tehtävä muutoksenhakuelpoinen päätös.

Edellä kerrotun johdosta asia ei anna aihetta puoleltani enempään.

3.3.9 Lastensuojelun tapaamiset kahden kesken lapsen kanssa

Pyysin edellä käsiteltujen asioiden lisäksi sijoittajakunnalta vielä selvitystä siitä, miten kantelijaa on tavattu lastensuojelusta kahden kesken.

Selvityksen mukaan kantelijan nykyinen vastuusosiaalityöntekijä on toiminut tehtävässään huhtikuusta 2014 lähtien. Asiassa esillä olleeseen sijoitusyksikköön heinäkuussa 2017 tehdyn sijoituksen jälkeen vastuusosiaalityöntekijä oli tavannut kantelijan 25.8. ja 16.11.2017, vuonna 2018 yhteensä 5 kertaa ja vuonna 2019 yhden kerran selvityksen antamiseen mennessä. Näistä osa on ollut kahdenkeskisiä tapaamisia, joissa sosiaalityöntekijän työpari on ollut mukana. Kahdesti kantelija ei ollut halunnut käyttää mahdollisuutta keskusteluun henkilökohtaisesti. Selvityksen mukaan kantelija soittaa sosiaalityöntekijälleen omatoimisesti ja yhteydenpito puhelimitse on lähes viikoittaista.

Johtavan sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan ajalta 10.10.2008–19.5.2009 ei asiakastietojärjestelmässä ole lapsen ja vastuusosiaalityöntekijän kahdenkeskisistä tapaamisista merkintöjä. Kantelijaa on tavattu tuolloin kuusi kertaa. Tapaamisten merkinnöissä on mainittu nallekorttien käyttämisestä ja satujen lukemisesta.

Kantelijaa on tavattu kahden vuonna 2010 yhteensä kaksi kertaa, vuonna 2013 yhden kerran, ja vuonna 2014 yhteensä neljä kertaa.

Ajalta 10/2011-7/2013 ei asiakastietojärjestelmässä ole tietoja lapsen ja vastuusosiaalityöntekijän tapaamisista.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Sijaishuollossa olevan lapsen tapaamisesta säädetään lastensuojelulain 53 § 2 momentissa. Säännöksen mukaan lapsella tulee olla asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää muiden läsnä olematta. Lastensuojelulain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan, jotta lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä olisi mahdollisuus valvoa lapsen sijoituksen ja hoidon sekä kasvatuksen asianmukaisuutta sijaishuoltopaikassa, tulisi tapaamisia sijaishuoltoon sijoitetun lapsen kanssa järjestää riittävän usein. Lapselle tulee myös järjestää mahdollisuus keskusteluun aina, kun lapsi sitä itse haluaa (HE 130/2013 vp, s. 3).

Arvioitaessa tapaamisten riittävyyttä, voidaan edellä sanotun sijaishuollossa olevan lapsen tapaamista koskevan säädöksen rinnalla tarkastella lastenhuollon tapaamista koskevan yleisen säädöksen, lastensuojelulain 29 §:n 1 momentin esitöitä. Hallituksen esityksen mukaan lasta olisi hyvä tavata henkilökohtaisesti vähintään kaksi tuntia kuukaudessa aktiivisen työvaiheen aikana, millä tarkoitetaan muun muassa tilannetta, jossa ilmenee tarve kiireiselle tai intensiiviselle työskentelylle. Tapaamisten järjestäminen on tärkeää myös aktiivisen työvaiheen jälkeen (HE 130/2013 vp, s. 5-6).

Aiemmassa ratkaisussani (Eoak 6.11.2013, dnro 2777/2012) totesin, että lapsella on aina oikeus pyytää tai vaatia henkilökohtaisen tapaamisen toteuttamista sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän kanssa. Totesin myös, että lasta ei voida pakottaa tapaamiseen tai keskusteluun, ellei lapsi sitä itse halua tai jos hän torjuu hänelle varatun mahdollisuuden keskusteluun. Henkilökohtaisten tapaamisten toteuttamista ei voida kuitenkaan jättää koskaan yksinomaan lapsen oman halun tai mielipiteen varaan. Sosiaalityöntekijän tulee aktiivisesti tarjota mahdollisuutta lapselle ja myötävaikuttaa omalla toiminnallaan tapaamisten toteutumiseksi.

En ole saamani selvityksen perusteella tullut vakuuttuneeksi siitä, että lapsen edun toteutumiseksi oli riittävää, että vastuusosiaalityöntekijä tapasi kantelijan seksuaalisen hyväksikäytön jälkeisenä syksynä vain kaksi kertaa. Lapsen oma-aloitteinen yhteydenpito vastuusosiaalityöntekijään puhelimitse ei voi korvata sosiaalityöntekijän tapaamista tämän aloitteesta ja kasvokkain, vaikka se itsessään onkin myönteistä.

Mielestäni poikkeukselliset tapahtumat sijoitetun lapsen elämässä voivat edellyttää erityistä seurantaa. Kantelijan tilanne olisi nähdäkseni tullut arvioida aktiivista työvaihetta vaativaksi ottaen huomioon sen, että hän joutui poikkeuksellisen rikoksen uhriksi sijaishuoltoyksikössä, johon hänet oli vastikään sijoitettu. Lisäksi hänen psyykkisen terveytensä hauraus oli jo ennestään sosiaalityöntekijän tiedossa, kuten myös hänen lastensuojelun asiakkuutensa historiaan ja kokonaistilanteeseensa liittyvät muut tekijät, jotka olivat omiaan heikentämään hänen turvallisuudentunnettaan rikoksen seurauksena.

Kiinnitän vastaisuuden varalle vastaavan sosiaalityöntekijän ja sijoittajakunnan huomiota edellä sanottuun.

Sijoittajakunta on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota asiakaskirjauksia koskeviin puutteisiin, eikä asia tämän johdosta anna aiheita puoleltani enempään.

3.4 Muut asiat:

3.4.1 Nk. huonejäähdy

Tutkiessani asiaa havaitsin, että sijaishuoltoyksikön päivittäismerkinnöissä oli useita kirjauksia kantelijan ohjaamisesta rauhoittumaan. Eräs näistä merkinnöistä (heinäkuussa 2018) kiinnitti huomiotani seuraavista syistä.

Kirjauksen mukaan kantelija oli rangaistuksena ”komennettu 15 minuutin huonejäähylle” hänen käytettyään epäasiallista kieltä, ja että ohjaaja oli mennyt laittamaan kantelijan huoneen ovea raolleen. Kyseinen kirjaus oli tehty aineiden ja esineiden haltuunottoa koskevassa rajoituspäätöksen perusteluissa. Kantelijan eristämisestä ei tuolloin ollut tehty päätöstä.

Totean että lasta voidaan kasvatuksellisenä keinona kehottaa menemään hetkellisesti omaan huoneeseensa esimerkiksi rauhoittumaan. Huoneen ovea ei tällöin lukita, eikä lasta estetä poistumasta huoneestaan. Lapsi on huoneessaan pelkän suullisen kehotuksen perusteella itse harkitsemansa ajan.

Eri asia on, että lapsi saadaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytymisensä perusteella on vaaraksi itselleen tai muille, taikka jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Eristäminen ei kuitenkaan saa koskaan olla rangaistus, ja eristämisen sijasta on suhteellisuusperiaatteen mukaisesti aina ensin mietittävä muita lievempiä keinoja. Eristämistä ei voida milloinkaan käyttää kasvatuksellisilla perusteilla.

Eristämisestä ei ole kyse vain silloin, kun lapsen huoneen ovi pidetään lukossa, vaan olennaista on se, että lasta tosiasiallisesti estetään poistumasta huoneesta tai lapsi joutuu oleskelemaan vastentahtoisesti omassa huoneessaan pitkiä aikoja ilman, että kyse olisi eristämissäänöksessä tarkoitetusta lapsen käyttäytymisestä.

Sijoitusyksikön edellä mainittujen kirjausten perusteella, kantelijan ns. huonejäähdy vaikuttaa jossain määrin epäselvältä etenkin sen vuoksi, että kirjausten mukaan hänet on sinne rangaistuksena komennettu, ja hänen huoneensa ovea on menty sulkemaan.

Pidän sinänsä ymmärrettävänä sitä, että huonosti ja aggressiivisesti käyttäytyvän nuoren kohdalla voi eteen tulla tilanteita, joissa on tarvetta kehottaa häntä rauhoittumaan esimerkiksi omassa huoneessaan tai

hänet on tarve eristää. Ymmärrän myös sen, että nopeasti eskaloituvassa tilanteessa ohjaajien ei aina ole helppo valita sanojaan tarkasti. Muistutan kuitenkin, että oikeudellisesti eristäminen ja vapaaehtoiseen rauhoittumiseen ohjaava kehoitus ovat selvästi eri asioita. Sijaishuollon toimintatavoissa ja rajoitustoimenpiteitä koskevissa kirjauksissa tulee siten olla tarkkana.

Kiinnitän huomiota myös siihen, että kyseiseen tilanteeseen oli jouduttu sen jälkeen, kun kantelija oli ilmaissut pettymyksensä siitä, ettei hän päässyt muiden nuorten mukana kaupunkireissulle. Tilanteessa hän oli myös purkanut kokemustaan siitä, ettei kukaan välitä hänestä. Kun hänelle oli kerrottu, ettei ”hänen edellisten päivien käytöksellä ole asiaa kaupungille”, oli kantelija kirjausten mukaan ”ryhtynyt huorittelemaan yms. paikalla olevia naisohjaajia”. Huoneeseen ”komentamisen” ja oven sulkemisen jälkeen kantelija oli ryhtynyt heittelemään tavaroita, jolloin tilanteessa oli siis päädytty paitsi huoneen tyhjentämiseen tavaroista, myös lapsen kiinnipitoon. Jälkimmäisistä oli tehty rajoituspäätökset.

Saadun selvityksen perusteella lapsen kiinnipito ja tavaroiden haltuunotto tehtiin siis tilanteessa, jossa lapsi ei käyttäytymisensä perusteella ollut ennen huonejäähylle komentamista ollut vaaraksi itselleen tai muille.

Totean, että lähtökohtana sijaishuollossa tulee olla tilanteiden kärjistyksen estäminen ja rajoitustoimenpiteiden välttäminen. Edellä kerrotun suhteellisuusperiaatteen mukaisesti ensin tulee kokeilla lievempiä keinoja tavoitteeseen pääsemiseksi.

Saamani selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että rajoitustoimenpiteisiin päädyttiin tässä tilanteessa ilman erityistä yritystä estää kärjistyminen.

Koska tilanteen tarkka puolueeton arviointi jälkikäteen ei ole mahdollista, ei asia anna aihetta puoleltani muuhun kuin, että kiinnitän yleisellä tasolla sijaishuoltoyksikön huomiota edellä sanottuun. Muistutan tässä yhteydessä myös lapsen oikeudesta saada kasvatuksessa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä.

3.4.2 Oikeusavun saamisen estäminen

Kantelija kertoi vielä, että sijaishuoltoyksikön ohjaaja oli painostanut häntä luopumaan lakimiehen käytöstä asiansa hoitamisessa.

Sijaishuoltoyksikön selvityksen mukaan yksikön toimintatapaan kuuluu, että omaohjaaja käy läpi sijoitetun nuoren kanssa tämän lastensuojelulain mukaiset oikeudet palveluihin. Kantelija on selvityksen mukaan halunnut keskustella omaohjaajan kanssa ristiriitaisista ajatuksistaan siitä, miltä taholta hän ottaa oikeudellista apua vastaan. Omaohjaaja on saadun selvityksen mukaan tukenut kantelijaa, ja hänen mukaansa kantelija on itse lähettänyt tekstiviestin avunpyynnön peruuttamisesta kantelijan avustajalle, toisin kuin kantelija esittää.

Vastuusosiaalityöntekijän selvityksen mukaan vastuusosiaalityöntekijä on kertonut kantelijalle, miksi hänet on sijoitettu, ja selostanut niitä toimia, joihin kantelijan asiassa on ryhdytty ja joihin aiotaan ryhtyä. Sosiaalityöntekijä on lisäksi kertonut kantelijalle tämän mahdollisuudesta saada oikeusapua sekä etu- ja jälkikäteistä oikeusturvaa.

Sijoittajakunta katsoo, että niin vastuusosiaalityöntekijä kuin sijaishuoltoyksikkökin on toiminut lastensuojelulain 24 §:n mukaisesti ja ohjannut kantelijaa oikeusavun piiriin. Kantelijalle on annettu mahdollisuus valita itse avustajansa ja sosiaalityöntekijä on kertonut voivansa auttaa tässä kantelijaa ja ohjata kantelija oikeusaputoimistoon.

Laillisuusvalvonnan keinoin minulla ei ole mahdollisuutta saada enempää sellaista selvitystä, jonka perusteella olisi mahdollista arvioida kantelijan saamia oikeusavun saamiseen liittyviä neuvoja.

Koska asiassa on esitetty ristiriitaisia näkemyksiä, tyydyn yleisellä tasolla kiinnittämään sijaishuoltoyksikön ja sijoittajakunnan huomiota lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuuteen avustaa virkansa puolesta lasta tai nuorta puhevallan käytössä sekä hallintolain säädöksiin hallinnon asiakkaille annettavasta neuvonnasta. Neuvonnan ja avustamisen tulee olla kaikissa tilanteissa puolueetonta ja neutraalia.

Kiinnitän samalla huomiota tapahtuman jälkeen 1.1.2020 voimaan tulleeseen lastensuojelulain muutokseen. Lain 32 a §:n mukaan

lapselle ja hänen lailliselle edustajalleen ja huoltajalleen on viipymättä annettava tieto tämän lain mukaisten päätösten ja toimenpiteiden sisällöstä ja perusteista sekä käytettävissä olevista muutoksenhaku- ja oikeussuojakeinoista sekä mahdollisuuksista oikeusavun saamiseen. Lapsen vanhemmalle on annettava tieto 89 §:n 1 ja 2 momentin mukaisista muutoksenhakukelpoisista päätöksistä, vanhempaan kohdistuvasta yhteydenpidon rajoituksesta ja muusta päätöksestä, joka on tarpeellista saattaa vanhemman tietoon. Tiedot on annettava ymmärrettävässä muodossa ja saatavuttavalla tavalla ottaen huomioon lapsen ikä ja kehitystaso sekä vastaanottajan kommunikaatiomenetelmä.

Jos lapseen on kohdistettu tämän lain mukainen rajoitus, kiireellinen sijoitus tai huostaanotto hänen ollessaan tilassa, jossa hän ei ole kyennyt ymmärtämään toimenpiteen merkitystä, hänelle on annettava 1 momentissa tarkoitetut tiedot heti, kun hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

3.5 Yhteenveto

Asiassa saadun selvityksen perusteella olen todennut, ettei kantelijan esittämiin sijaishuollon muutosvaatimuksiin ole tehty lastensuojelulain mukaisia muutoksenhakukelpoisia päätöksiä, ettei lääkkeiden määräämisessä ole toimittu yhteisymmärryksessä kantelijan kanssa, eikä asiakastietokirjausten osalta ole toimittu lastensuojelulain mukaisesti.

Lisäksi olen todennut, että kantelijan mielipidettä ei selvitetty lastensuojelulain edellyttämällä tavalla kantelijan perhesijoituksen aikana.

Sijoittajakunta on lausunnossaan vilpittömästi pahoitellut edellä mainittuja virheitä. Sijoittajakunta on pahoitellut myös sitä, mitä kantelija on sijaishuoltopaikassaan joutunut kokemaan vuonna 2017 tapahtuneen rikoksen vuoksi, sekä myöhemmin ollessaan eristettynä huoneessa, jossa törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö tapahtui. Sijoittajakunta on antanut kantelussa käsitellyissä asioissa sijaishuoltoyksikölle ohjausta.

Pidän myönteisenä, että sijoittajakunta on pahoitellut asiaa.

Kantelijan perusoikeutta ruumiilliseen koskemattomuuteen on loukattu hänen sijaishuoltonsa aikana. Saadun selvityksen perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, että teko olisi ollut odotettavissa, ja että se siten olisi ollut todennäköisesti estettävissä. Saamani selvityksen perusteella en kuitenkaan pysty arvioimaan sitä, oliko sijaishuoltoyksikön menettelytavoissa henkilöstön palkkauksen, ohjauksen tai valvonnan osalta jotain sellaista laiminlyöntiä, jota ilman teko olisi voinut jäädä toteutumatta.

Sijaishuoltoyksikkö ja sijoittajakunta ovat käsitykseni mukaan toimineet asianmukaisesti rikoksen selvittämiseksi ja tekijän saattamiseksi vastuuseen tapahtuman jälkeen. Rikoksen tekijä on välittömästi irtisanottu tehtävästään ja kantelijalle on järjestetty tukea asian käsittelyyn. Rikosprosessissa tekijä on tuomittu ehdottomaan vapausrangaistukseen, ja hänet on määrätty maksamaan kantelijalle korvausta aiheuttamastaan kärsimyksestä.

Katson, että sijaishuoltoyksiköllä ja sijoittajakunnalla on kuitenkin asiassa esitettyjen Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusmääräysten, Suomen perustuslain säädösten ja sijoitettuja lapsia koskevan kansallisen lainsäädännön kokonaisuuden perusteella laajempi ja pidempiaikainen vastuu kantelijan suojelemisessa ja huolenpidossa.

Se, että kantelija joutui vastoin tahtoaan asumaan huoneessa välittömästi tapahtuneen jälkeen, ja joutui sinne myöhemmin eristetyksi, sekä se, että hänelle tarjottu tuki tapahtuneen jälkeen ei ole ollut hänen tarpeisiinsa nähden kantelijan oman arvion mukaan riittävää, ovat asioita, jotka ovat sekä sijaishuoltoyksikön, että sijoittajakunnan vastuulla.

Edellä todetun perusteella katson, että perustuslain turvaamat oikeudet eivät kantelijan tapauksessa ole toteutuneet täysimääräisesti. Kyse on seuraavista perus- ja ihmisoikeutena turvatuista oikeuksista.

Perustuslain 7 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Lapselle on perustuslain 19 §:n ja lastensuojelulain säännösten mukaisella tavalla turvattua oikeus välttämättömään huolenpitoon tarpeitensa edellyttämässä laajuudessa siten, kuin lastensuojelulaissa on erikseen säädetty.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkinessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.

Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

Sopimuksen 19 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkisesti väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

Sopimuksen 20 artiklan mukaan lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

Totean, että eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

Oikeusasiamiehen vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan perusoikeuksien loukkaukset pitää ensisijaisesti estää. Jos se ei onnistu, ne pitää oikaista tai korjata. Mutta jos sekään ei onnistu, loukkaus tulee hyvittää.

Hyvitys on oikeudellisena käsitteenä laaja-alaisempi kuin vahingonkorvauslaissa tarkoitettu vahingonkorvaus. Oikeusasiamiehen esityksiin perustuva hyvitysesitys on voinut merkitä vahingonkorvauslain mukaisen vahingonkorvauksen maksamista, hyvitystä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaisesti sopimuksen turvaaman oikeuden tai vapauden loukkaamisesta, tai lainvastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon tai epäoikeuden mukaisuuden tuntemuksen, vääryskokemuksen tai muun sellaisen korvaamista tai hyvittämistä.

Perustuslakivaliokunta on ilmoittanut pitävänsä oikeusasiamiehen esityksiä hyvityksestä selvissä tapauksissa perusteltuna yksilöiden pääsemiseksi oikeuksiinsa, sovinnollisen ratkaisun löytämiseksi ja turhien oikeusriitojen välttämiseksi (PeVM 12/2010).

Julkiselle vallalle perustuslain 22 §:ssä säädetty velvollisuus perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiseen sisältää paitsi sen, että julkisen vallan on pidättäydyttävä itse loukkaamasta perusoikeuksia, myös sen, että se antaa myös suojaa mahdollisimman hyvin yksityisiä loukkauksia vastaan (HE 309/1993 vp, s. 75).

Totean, että kantelijan rikosprosessissa saama korvaus tekoon syyllistyneeltä ei korvaa edellä todettuja sijaishuoltoyksikön ja sijoittajakunnan laiminlyöntejä.

4 TOIMENPITEET

Edellä todetun johdosta esitän, että sijaishuoltoyksikkö ja sijoittajakunta harkitsisivat, miten ne voivat hyvittää kantelijalle hänen perusoikeuksiensa loukkaukset.

Kiinnitän sijoittajakunnan huomiota kohdassa 3.3.3 sanottuun ja tarpeeseen huolehtia sijaishuollossa olevien seksuaalirikoksen uhriksi joutuneiden lasten auttamiseksi tarvittaviin asianmukaisiin toimintamalleihin.

Lisäksi kiinnitän sijoittajakunnan huomiota lapsen tapaamisista kohdassa 3.3.9 sanottuun.

Sijaishuoltoyksikön huomiota kiinnitän etenkin kohdissa 3.3.1–3.3.3 ja 3.4.1–3.4.2 sanottuun.

Pyydän Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialaa sijaishuollon järjestämisestä vastuussa olevana viranomaisena ilmoittamaan minulle 31.3.2021 mennessä, minkälaista tukea ja hoitoa kantelijalle on järjestetty sekä mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt hyvitysesitykseni johdosta.